

‘... ถ้าความบริสุทธิ์ของศีลมีอยู่ ก็ต้องยกความบริสุทธิ์นั้นแหละขึ้นพูด
หรือความบริสุทธิ์ของสมาธิมีอยู่ ก็ยกความบริสุทธิ์ของสมาธิขึ้นพูดขึ้นอธิบาย
หรือแม้ว่าความจริงของปัญญา มีอยู่ ก็ยกความจริงของปัญญานั้นขึ้นอธิบาย
หรือความสัตย์ความจริงความดีอันใดที่ทำได้ แน่ใจในใจของตัวเอง
ให้ยกเอาความดีนั้นแหละขึ้นอธิบาย ตั้งอกตั้งใจ
บรรลุความดีชัดทุกสิ่งทุกประการ ...’

รวมพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

กัณฑ์ที่ ๓๗

โพชฌังคปริตร

๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ ทน)

ยโตหิ ภคินิ อริยาย ชาตียา ชาโต นากิจานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ
ชีวิตา โวโรเปตํ เตน สจฺเจน โสตฺถิ เต โหตุ โสตฺถิ คพฺภสฺส *

โพชฌังโค สติสงฺขาโต
วิริยมุปีติปสฺสทฺธิ-
สมาธูปะกฺขโพชฌังคา
มุณินา สมฺมทกฺขาตา
สํวตฺตุนฺติ อภิณฺเฌาย
เอเตน สจฺจวชฺเชน
เอกสฺมิ สมเย นาโถ
คิลาเน ทุกฺขิเต ทิสฺวา
เต จ ตํ อภินนฺทิตฺวา
เอเตน สจฺจวชฺเชน
เอกทา รมฺมราชํปี
จุนฺहतฺถเรณ ตณฺเฑว
สมฺโมทิตฺวา จ อาพาธา
เอเตน สจฺจวชฺเชน
ปทีนา เต จ อาพาธา
มคฺคาททกิลเสสา ว
เอเตน สจฺจวชฺเชน

ธมฺมานํ วิจโย ตถา
โพชฌังคา จ ตถาปเร
สฺตเต เต สพฺพทสฺสีนา
ภาวิตา พหุสฺสิกตา
นิพฺพานาย จ โพธิยา
โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพททา
โมคฺคคฺคฺลฺลานญฺจ กสฺสปี
โพชฌังเค สตฺต เทสยิ
โรคา มุจฺฉิสฺส ตํชเณ
โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพททา
เคสฺสณฺเณนาภิปิพิตโต
ภณฺนาเปตฺวาน สาทริ
ตมฺหา วุฏฺฐาสี จานโส
โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพททา
ติณฺณนฺนํมปิ มเหสินํ
ปตฺตานุปฺปตฺติธมฺมตํ
โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพททาติย **

* ม.ม.(บาลี) ๑๓/๕๓๑/๔๘๕

** ส.ม. ๒๓

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงความจริงความสัตย์ ซึ่งปรากฏชัดตามตำรับตำราอันมีมาในโพชฌงคปริตร จะแสดงตามวาระพระบาลี คลืความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบาย พอเป็นเครื่องปฏิการสนองประคองศรัทธา ประดับสติปัญญาคุณสมบัติของท่านผู้พุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า

เริ่มต้นธรรมเทศนาว่า ยโตหิ ภคินี อริยาย ชาตียา ชาโต นาภิขานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ เป็นอาทิ นี่เป็นคำของพระอังกุลิมาลเถระท่านแสดงไว้ ท่านเชิดความจริงความสัตย์ของท่านให้พุทธบริษัทจำไว้เป็นเนติแบบแผน

เมื่อครั้งหนึ่งพระอังกุลิมาลเถระไปพบหญิงปวดครรภ์เต็มที่จะคลอดบุตร แต่มันคลอดไม่ออก มันจะถึงกับตาย ร้องให้พระอังกุลิมาลเถระช่วย พระอังกุลิมาลเถระจึงได้เปล่งวาจาช่วยหญิงคลอดบุตรนั้นว่า

ยโตหิ ภคินี อริยาย ชาตียา ชาโต นาภิขานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา
โวโรเปตาฯ เตน สจฺเจน โสตุถิ เต โหตุ โสตุถิ คพฺภสฺสฯ

แปลเป็นสยามภาษาว่า ดูก่อนน้องหญิง ตั้งแต่เราเกิดแล้วโดยชาติเป็นอริยะ นาภิขานามิ ไม่มีใจแก่งแย่งที่จะปลงสัตว์ที่มีชีพและชีวิต ด้วยความสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ท่าน ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่กรรมของท่าน พอขาดคำเท่านั้น หญิงนั้นคลอดบุตรผลุดทีเดียว หายจากทุกข์ภัยกัน การคลอดบุตรเมื่อคลอดเสียแล้วมันก็หายทุกข์ภัยภัยหล้าปากแก่มารดาผู้คลอด เหมือนท้องผูกถ่ายอุจจาระไม่ออก มันก็เดือดร้อนแก่เจ้าของ แต่พอออกมาเสียแล้วก็หมดทุกข์กัน นี่ด้วยความสัตย์อันนี้แหละคลอดบุตรก็ง่ายเต็มที่ นี่บทต้น บทที่ ๒ รองลงไป นี่พระองค์ทรงรับสั่งเองว่า

โพชฌมฺโค สติสงฺขาโต

ธมฺมานํ วิจโย ตถา

วิริยมฺปิติปสฺสทุธิ

โพชฌมฺคา จ ตถาปเร

สมาธฺเพกฺขโพชฌมฺคา

สตฺเต เต สพฺพทสฺสีนา

มุณีนา สมฺมทกฺขาตา

ภาวิตา พหุลีกตา

สํวตฺตนฺติ อภิณฺเวย

นิพฺพานาย จ โพธิยา

เอเตน สจฺจวชฺเชน

โสตุถิ เต โหตุ สพฺพททาฯ

แปลเป็นสยามภาษาว่า โพชฌงค์ ๗ ประการ คือ สติสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง วิริยสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง ปิติสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง สมาริสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ประการหนึ่ง เหล่านี้ อันพระมุนีเจ้าผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวงกล่าวไว้
ชอบแล้ว ภาวิตา พหุลีกตา อันบุคคลเจริญธรรมให้มากแล้ว สัตตุนฺติ ย่อมเป็นไป
พร้อม อภิญญา เพื่อความรู้ยิ่ง นิพพานาย เพื่อนิพพาน โพธิยา เพื่อความ
ตรัสรู้ ด้วยความสัตย์อันนี้ ด้วยความกล่าวสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ท่านทุกเมื่อ
นี้เป็นบทต้นของโพชฌงค์ บทที่ ๒ รองลงไป

เอกสุมิ สมเย นาโก

โมคคัลลานญจ กสฺสปี

คิลานะ ทุกฺขิเต ทิสฺวา

โพชฌญฺเค สตฺต เทสยิ

เต จ ตํ อภินฺนํทิตฺวา

โรคา มุจฺจิสฺสุ ตํขณ

เอเตน สจฺจวชฺเชน

โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพททา

เอกสุมิ สมเย ในสมัยอันหนึ่ง นาโก พระโลกนาถเจ้าทรงทอดพระเนตรเห็น
พระโมคคัลลานะและพระกัสสปอาพาธ ถึงซึ่งความเวทนาแล้ว ทรงแสดงโพชฌงค์ทั้ง
๗ ประการ ท่านทั้ง ๒ คือ พระโมคคัลลานะกับพระกัสสป ยินดีภาวนิตของพระผู้มีพระ
ภาคเจ้า โรคก็หายไปในขณะที่นั้น ด้วยอำนาจความกล่าวสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดิ์จึง
มีแก่ท่านในกาลทุกเมื่อ บทที่ ๓ ต่อไป

เอกทา ธมฺมราชาปิ

เคลณฺเณนาภิปิโธ

จุนฺทตฺถเรน ตณฺเวย

ภณฺาเปตฺวาน สาทรํ

สมฺโมทิตฺวา จ อาพาธา

ตมฺหา วุฏฺฐาสิ จานโส

เอเตน สจฺจวชฺเชน

โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพททา

เอกทา ครั้งหนึ่ง ธรรมราชาปิ แม้พระธรรมราชาคือพระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของ
ธรรม เคลณฺเณนาภิปิโธ ผู้อันอาพาธเบียดเบียนแล้ว จุนฺทตฺถเรน ตณฺเวย
ภณฺาเปตฺวาน ทรงรับสั่งให้พระจุนทเถระแสดงซึ่งโพชฌงค์นั้นแหละ พระองค์ทรง
สดับโพชฌงค์เช่นนั้นแล้วว่าเรื่งบันเทิงพระทัย อาพาธก็หายไปโดยฐานะอันนั้น เอเตน
สจฺจวชฺเชน ด้วยอำนาจความสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ท่านทุกเมื่อ

ปหีนา เต จ อาพาธา

ติณฺณนฺนํปิ มหฺสิณํ

มคฺคาหตฺกิลฺสา ว

ปตฺตานุปฺปตฺติธมฺมตํ

เอเตน สจฺจวชฺเชน

โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพททาติ

ปหีนา เต จ อาพาธา อาพาธทั้งหลายเหล่านั้น ติณฺณนฺนํปิ มหฺสิณํ
มคฺคาหตฺกิลฺสา ว ปตฺตา อันท่านผู้แสวงหาซึ่งคุณอันยิ่งใหญ่ทั้ง ๓ ท่าน ถึงซึ่ง

ความดับหายไป ดูกิเลสอันมรรคบำบัตแล้ว หรืออันมรรคกำจัดแล้ว ด้วยอำนาจสัง
วาทานี้ ขอความสวัสดิจึงมีแก่ท่านจงทุกเมื่อ

นี่แปลมคธภาษาเป็นสยามภาษา ฟังเพียงแค่นี้ท่านผู้แปลบาลีฟังออกเข้าใจแล้ว
แต่ที่ท่านผู้ไม่ได้เรียนนรรถแปลแก้ไข ยังไม่เข้าใจ ต้องอรรถาธิบายลงไปอีกชั้นหนึ่ง

ในบทต้นว่าพระอังกุลิมาลเถระเจ้า ท่านเป็นผู้กระทำความบาปหยาบช้ำมากนัก ก่อน
บวชในพระธรรมวินัยของพระศาสดา ฆ่ามนุษย์เสีย ๙๙๙ ชั้นต้นก็ทำดีมา ได้เล่าเรียน
ศึกษาวิชาจนจะสำเร็จแล้ว ถูกอาจารย์ลงโทษจะทำลายชีวิตเสีย เกิดต้องทำกรรม
หยาบช้ำลามก เสร้าโศกเสียใจเหมือนกัน ฆ่ามนุษย์เกือบพัน ๙๙๙ คน พระทศพล
เสด็จไปทรมาน อังกุลิมาลโจรนั้นละพยศร้าย กลับกลายเป็นภิกษุ ในพุทธศาสนา
ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ตัดกิเลสเป็นสมุจเฉตพหวน ชาวบ้านชาวช่องกลัวกันนัก ขึ้น
ชื่อว่าอังกุลิมาลโจรละก็ ช่อนตัว ช่อนเนื้อที่เดียว กลัวจะทำลายชีวิตเสีย กลัวนักกลัว
หนา กลัวยิ่งกว่าเสือยิ่งกว่าแรดไปอีก เพราะเหตุว่าอังกุลิมาลโจรผู้นี้เป็นคนร้ายสำคัญ
ถ้าว่าจะฆ่าใครแล้วไม่กลัวใครทั้งนั้น ฆ่าแล้วตัดเอาองคุลีไปร้อย จะไปเรียนวิชาเป็น
เจ้าโลก

เมื่อจำนนวนฤทธิพระบรมศาสดาเข้า ยอมบวชในพระธรรมวินัยของพระศาสดาแล้ว
บวชแล้วไปบิณฑบาต หึงท้องแก่ท้องอ่อนไม่เข้าใจ พอได้ยินข่าวว่าพระองค์คุลิมา
ลละก็ ช่อนเนื้อช่อนตัว วิ่งซุกว้างช่อนกัน ได้ข่าวว่าหึงท้องแก่ลอดช่องรั้ว ลูกทะลัก
ออกมาทีเดียว ด้วยกลัวพระองค์คุลิมาล คราวนี้ท่านไปในที่สมควร หึงที่กำลังจะ
คลอดบุตรอยู่นั้นหนีไม่พ้น ไปไม่ได้ ก็ร้องให้องค์คุลิมาลช่วย พระองค์คุลิมาลเป็นพระ
อรหันต์แล้ว สงสารหึงที่กำลังคลอดบุตรนั้น ก็กล่าวคำสัตย์คำจริงขึ้นว่า **ยโตหิ**
ภคินิ ว่า ดูก่อนน้องหึง กาลใดเมื่อได้เกิดแล้วโดยชาติเป็นอริยะ ไม่มีความแกล้ง
ปลงสัตว์จากชีวิตเลย ด้วยความกล่าวสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดิจึงมีแก่ท่าน ขอความ
สวัสดิจึงมีแก่กรรมของท่าน ขาดคำเท่านั้น หึงนั้นคลอดบุตรผลุดทีเดียว

นี่ยกข้อไหน ให้จำไว้เป็นตำรับตำรา เป็นภิกษุก็ดี เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดี ใน
พระธรรมวินัยของพระศาสดา ในศาสนาของพระพุทธเจ้า นี่เป็นคำของพระอรหันต์ พระ
องค์คุลิมาลท่านเป็นพระอรหันต์เสียแล้ว ท่านจะกล่าวถ้อยคำว่า ตั้งแต่ท่านเกิดมาไม่ได้
ฆ่าสัตว์เลยนะ ไม่ได้มีใจแกล้งฆ่าสัตว์เลยนะ ท่านกล่าวไม่ได้ ท่านเป็นคนร้ายมา ฟัง
กลับมาเป็นคนดีเมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว เมื่อเกิดเป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านจึง
ได้ชี้ชัดว่า จำเดิมแต่เราเกิดแล้วโดยชาติเป็นอริยะ ไม่มีความแกล้งปลงสัตว์จากชีวิตเลย

นี่ความจริงของท่าน ท่านยกเอาความจริงอันนี้แหละขึ้นเชิด ที่ท่านเป็นผู้ประเสริฐ เป็น
อริยบุคคลในธรรมวินัยของพระศาสดา ขอความจริงอันนี้แหละจงบันดาลเกิด ท่านขอ
ความจริงอันนี้ อธิษฐานด้วยความจริงอันนี้ พอขาดคำของท่านเท่านั้น ลูกตลอดทันที
นี่ความสัตย์ยกความจริงขึ้นพูด

ไม่ใช่แต่พระองค์เดียวเท่านั้นที่ยกความจริงขึ้นพูด หญิงแพศยาทำฤทธิ์ทำเดช
ได้ยกความจริงขึ้นพูดเหมือนกัน หญิงแพศยาคนหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินยกพยุหเสนาไป
พักอยู่ที่แม่น้ำใหญ่ วายข้ามก็จะไม่พ้น น้ำไหลเชี่ยวเป็นฟอง ไหลปราดทีเดียว เมื่อ
เขาตั้งพลับพลาให้พักอยู่ที่คั่นแม่น้ำใหญ่เช่นนั้น ท่านทรงดำริว่า แม่น้ำใหญ่ไหลเชี่ยว
ขนาดนี้ จะมีใครผู้ใดผู้หนึ่งอาจสามารถจะให้น้ำไหลกลับได้บ้าง ทรงดำริดังนี้ รับสั่ง
แก่มหาดเล็กเด็กชาของพระองค์ มหาดเล็กเด็กชาของพระองค์ก็ไปเที่ยวป่าวร้องหาว่า
ผู้ใดใครผู้หนึ่งอาจสามารถให้น้ำในแม่น้ำนี้ไหลกลับขึ้นได้บ้าง หญิงแพศยาคนหนึ่งรับ
ทีเดียวว่า ฉันเองจะให้น้ำไหลกลับได้ เพราะนางเป็นแพศยาก็จริง มั่นใจว่าชายคน
ใดไม่ว่าชั้นสูง ชั้นกลาง ชั้นต่ำ ให้เงินเพียงค่าบาทหนึ่งปฏิบัติเพียงเท่านี้ ให้เงินค่า ๒
บาทปฏิบัติเพียงเท่านี้ ๓ บาทปฏิบัติเพียงเท่านี้ พอแก่ค่าของเงินเท่านั้น เหมือนกัน
ไม่ได้ขาดตกบกพร่อง ไม่ว่าชั้นสูง ชั้นกลาง ชั้นต่ำ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ทำไปตาม
หน้าที่ของตัว ความสัตย์มีอย่างนี้ นางเมื่อราชบุรุษพาไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน

พระเจ้าแผ่นดินทรงรับสั่งว่า เจ้าหรืออาจจะให้น้ำไหลกลับได้ พะยะคะหม่อม
ฉันอาจสามารถจะให้น้ำไหลกลับได้ เจ้าต้องการอะไร รูปเทียนดอกไม้มะหาให้
ถ้าเจ้าทำให้น้ำไหลกลับได้ตามคำกล่าวของเจ้าแล้ว เราจะรางวัลให้หนักมือทีเดียว ถ้า
ว่าเจ้าทำให้น้ำไหลกลับไม่ได้ เจ้าจะมีโทษหนักทีเดียว นางจตุรพักตรพิมานตั้งสัตยาธิษฐาน
หันหน้าไปทางด้านแม่น้ำ ยกเอาความสัตย์นั่นเอง อธิษฐานว่า เดชะบุญญาภิหาร
ความสัตย์ความจริงของหม่อมฉันได้สั่งสมอบรมมาตั้งแต่เป็นหญิงแพศยา ได้ปฏิบัติชาย
ผู้หนึ่งผู้ใดที่มาหาข้าพเจ้า ข้าพเจ้าปฏิบัติโดยค่าควรแก่บาทหนึ่ง ควรแก่ ๒ บาท ควร
แก่ ๓ บาท ตามหน้าที่ ความจริงทำอยู่ดังนี้มิได้เคลื่อนคลาดไปแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง
ถ้าว่าความสัตย์จริงอันนี้ของหม่อมฉัน จริ่งดังหม่อมฉันอธิษฐานดังนี้แล้ว ขออำนาจ
ความสัตย์นี้ จงบันดาลให้น้ำไหลกลับโดยฉับพลันเถิด

พออธิษฐานขาดคำเท่านั้น น้ำไหลกลับอู่ ไหลลงเชี่ยวเท่าใดก็ไหลขึ้นเชี่ยว
เท่านั้นเหมือนกัน พอทันทีเดียว พระเจ้าแผ่นดินเห็นอัศจรรย์เช่นนั้น ก็ให้เครื่องรางวัล
แก่หญิงแพศยานั้นอย่างพอใจ ให้เป็นนายหญิงแพศยาต่อไป แล้วก็ให้บ้านส่วยสำหรับ

พักพาอาศัยอยู่ ไม่ขาดตกบกพร่องใดๆ ละ เป็นสุขสำราญเบิกบานใจทีเดียว หญิง แพศยาผู้นั้น

นี่ความสัตย์โดยความช่วยยังเอามาใช้ได้ ส่วนพระองค์ลิลิตเถระเจ้านี้ ท่านยก สัตย์ที่ได้บรรลุพระอรหันต์ขึ้นอธิษฐาน หญิงคลอดบุตรไม่ออก พอขาดคำหญิงคลอด บุตรผลุดออกไป อัจฉรย์อย่างนี้ นี่ใช้ความสัตย์อย่างนี้ ดัดจริตเข้าแล้ว อย่าเที่ยวใช้ เรื่องเลอะๆ เหลวๆ บนผีบนเจ้า นั้นไม่ได้ยินได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ เลย พวกนั้นไม่ได้ฟังธรรมของสัตบุรุษเลย ความเห็นจึงได้เลอะเทอะเหลวไหลเช่นนั้น ไม่ถูกหลักถูกฐานถูกทางพุทธศาสนา ถ้าว่ารู้จักหลักทางพุทธศาสนาแล้ว ต้องยกความ ขึ้นพูดความสัตย์ความจริง นั้นเป็นข้อสำคัญ ถ้าความบริสุทธิ์ของศีลมีอยู่ ก็ต้องยก ความบริสุทธิ์นั้นแหละขึ้นพูด หรือความบริสุทธิ์ของสมาธิมีอยู่ ก็ยกความบริสุทธิ์ของ สมาธิขึ้นพูดขึ้นอธิษฐาน หรือแม้ว่าความจริงของปัญญามีอยู่ ก็ยกความจริงของปัญญา นั้นขึ้นอธิษฐาน หรือความสัตย์ความจริงความดีอันใดที่ทำไว้แน่นอนในใจของตัว ให้ ยกเอาความดีนั้นแหละขึ้นอธิษฐาน ตั้งอกตั้งใจ บรรลุความดัดจริตทุกสิ่งทุกประการ ให้ รู้จักหลักฐานดังนี้

นี่ในเรื่องพระองค์ลิลิตเถระเจ้าเป็นสาวกของพระบรมศาสดา พระศาสดาทรง รับสั่งไว้ในโพชฌงคกถา หรือ โพชฌงคปริตต์ นั้น ปรากฏว่า โพชฌงค์ทั้ง ๗ ประการ ตั้งแต่สติจนกระทั่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ทั้ง ๗ ประการเหล่านี้แหละ อันพระมุนีเจ้าผู้เห็นธรรม ทั้งสิ้นได้กล่าวไว้ชอบแล้ว ถ้าว่าบุคคลใดเจริญขึ้น กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้อย่าง เพื่อนิพพาน เพื่อความตรัสรู้ ความจริงอันนี้ ด้วยความกล่าวสัตย์อันนี้แหละ ขอความ สวัสดิจงมีแก่ท่านทุกเมื่อ ข้อนี้เป็นข้อสำคัญ สติสัมโพชฌงค์ เราจะพึงปฏิบัติอย่างไร จึงจะได้บรรลุมรรคผล สมมาตปรารภณา ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ ปิติสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์

สติสัมโพชฌงค์ เราต้องเป็นคนไม่เผลอสติเลย เอาสตินั่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้ เป็นกายมุนุชย์นั้น ตั้งสติตรงนั้น ทำใจให้หยุด ไม่หยุดก็ไม่ยอม ทำให้หยุดไม่เผลอทีเดียว ทำจนกระทั่งใจหยุดได้ นี่เป็นตัวสติสัมโพชฌงค์แท้ๆ ไม่เผลอเลยทีเดียว ที่ตั้งที่หมาย หรือ กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมุนุชย์ สะดือทะลุหลังขวาทะลุซ้าย กลางก็กั้นนั้น ใจหยุดตรงนั้น เมื่อทำใจหยุดตรงนั้น ไม่เผลอสติทีเดียว ระวังใจหยุดนั้นไว้ นั่งก็ระวัง

ใจหยุด นอนก็ระวัง ใจหยุด เดินก็ระวัง ใจหยุด ไม่เพลอเลย นี่แหละตัวสติสัมโพธิมงคล
แท้ๆ จะตรัสรู้ต่างๆ ได้เพราะมีสติสัมโพธิมงคลอยู่แล้ว

ธรรมวิจยสัมโพธิมงคล เมื่อสติใจหยุดนิ่งอยู่ก็สอดส่องอยู่ ความดีความชั่วจะเล็ด
ลอดเข้ามาทำไฉน ความดีจะลอดเข้ามาหรือความชั่วจะลอดเข้ามา ความดีลอดเข้ามาก็
ทำใจให้หยุด ความชั่วลอดเข้ามาก็ทำใจให้หยุด ดีชั่วไม่ผองแผ้วไม่เอาใจใส่ ไม่กังวล
ไม่ห่วงใย ใจหยุดระวังไว้ไม่ให้เพลอกก็แล้วกัน นั่นเป็นตัวสติวินัย ที่สอดส่องอยู่นั้นเป็น
ธรรมวิจยสัมโพธิมงคล

วิริยสัมโพธิมงคล เพียรรักษาใจหยุดนั้นไว้ไม่ให้หาย ไม่ให้เคลื่อนที่เดียว ไม่
เป็นไปกับความยินดียินร้ายที่เดียว ความยินดียินร้ายเป็นอภิขมาโทมนัส เล็ดลอดเข้าไปก็ทำ
ใจหยุดนั้นให้เสียพรรณไปให้เสียผิวไป ไม่ให้หยุดเสีย ให้เขยื้อนไปเสีย ให้ลอกแลกไปเสีย มัว
ไปดีๆ ชั่วๆ อยู่ เสียท่าเสียทาง เพราะฉะนั้นต้องมีความเพียรรกลั่นกล้า รักษาไว้ให้หยุดทำ
เดียว นี่ได้ชื่อว่าวิริยสัมโพธิมงคล เป็นองค์ที่ ๓

ปิติสัมโพธิมงคล เมื่อใจหยุดลงก็ชอบอกชอบใจ ดื่อกดีใจ ร่ำเริงบันเทิงใจ อ้าย
นั่นปิติ ปิติที่ใจหยุดนั้น ปิติไม่เคลื่อนจากหยุดเลย หยุดนิ่งอยู่นั้น นั่นปิติสัมโพธิมงคล
นี้เป็นองค์ที่ ๔

ปัสสัทธิสัมโพธิมงคล ปัสสัทธิแปลว่าระงับซ้ำ หยุดในหยุดๆ ไม่มีถอยกัน พอหยุด
ก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั้น หยุดในหยุด หยุดในหยุด นั่นทีเดียว นั่นปัสสัทธิ ระงับซ้ำเรื่อย
ลงไป ให้แน่นหนาหลงไว้ไม่คลาดเคลื่อน ปัสสัทธิ

มันคงอยู่ที่ใจหยุดนั้นไม่ได้เป็นสองไป เป็นหนึ่งทีเดียว นั่นเรียกว่าสมาธิทีเดียว
นั่นแหละ พอสมาธิหนักเข้าๆ หนึ่งเฉย ไม่มีสองต่อไป นี่เรียกว่าอุเบกขา เข้าถึงหนึ่ง
เฉยแล้ว อุเบกขาแล้ว

นี่องค์คุณ ๗ ประการอยู่ที่เดียวนี้ อย่าให้เลอะเลือนไป ถ้าได้ขนาดนี้ ภาวิตา
พหุสิกตา กระทำเป็นขึ้นแค่นี้ กระทำให้มากขึ้น ส่วตุนติ ย่อมเป็นไปพร้อม
อภิญญา เพื่อรู้อย่าง นิพพานาย เพื่อสงบระงับ โพธิยา เพื่อความตรัสรู้ ด้วย
ความกล่าวสัตย์อันนี้แหละ ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ท่านในทุกกาลทุกเมื่อ ความจริงอัน
นี้ถ้ามีจริงอยู่อย่างนี้จะ รักษาเป็นแล้ว รักษาโพธิมงคลเป็นแล้ว อริชฐานใช้ได้ ทำอะไรใช้ได้
โรคภัยไข้เจ็บแก้ได้ ไม่ต้องไปสงสัยละ ความจริงมีแล้ว โรคภัยไข้เจ็บแก้ได้ แก้ได้อย่างไร
ท่านยกตัวอย่างขึ้นไว้ เอกสุมี สมเย นาโถ โมคคัลลานญจ กสฺสปิ คิลานะ

ทุกขิตะ ทิสฺวา โพชฌงฺเก สุตฺต เทสฺยิ เต จ ตํ อภินฺนุทิตฺวา โรคา มุจฺจิสฺสุ
 ดับฺเณ

เอกสุมี สมเย ในสมัยหนึ่ง นาโถ พระโลกนาถเจ้าทรงทอดพระเนตร ทรงดู
 พระโมคคัลลานะและพระกัสสปอาพาธ ถึงซึ่งทุกขเวทนา อาพาธเกิดเป็นทุกขเวทนา
 ทรงแสดงโพชฌงค์ทั้ง ๗ ดังกล่าวแล้ว ที่แสดงแล้วนี้ ทรงแสดงโพชฌงค์ทั้ง ๗ ให้ทำ
 ใจหยุดลงไว้ ให้นิ่งลงไว้ เมื่อพระองค์ทรงแสดงโพชฌงค์ทั้ง ๗ แล้ว ท่านทั้ง ๒ พระ
 โมคคัลลานะกับพระกัสสป มีใจร่าเริงบันเทิง ในภาวิตของพระองค์นั้น โรคหายใน
 ขณะนั้น นี่ความสัตย์อันนี้ความจริงอันนี้ โรคหายทีเดียว ได้ศกฺคิสิทฺธิ์อย่างนี้ นี่ว่า
 อย่างพระโมคคัลลานะ พระพุทธเจ้า นี่ท่านผู้แสวงซึ่งคุณอันยิ่งใหญ่หนา ทั้ง ๓ ท่าน
 นี้ พระโมคคัลลานะก็ดี พระกัสสปก็ดี พระพุทธเจ้าก็ดี ท่านผู้แสวงซึ่งคุณอันยิ่งใหญ่
 ท่านเป็นผู้สำเร็จแล้ว ยังมีโรคเข้ามาเบียดเบียนได้ เบียดเบียนก็ใช้โพชฌงค์กำจัดเสีย
 ไม่ต้องไปกินหยูกกินยาที่ไหนเลยสักอย่างหนึ่ง โพชฌงค์เท่านั้นแหละ โรคหายไปหมด
 ดังวัดปากน้ำบัตินี้ก็ใช้วิชาบำบัดโรค เช่นนี้เหมือนกัน ใช้บำบัดโรคไม่ต้องใช้ยาตรง
 กับทางพุทธศาสนาจริง ๆ อย่างนี้ นี่ชั้นหนึ่ง

นี่พระองค์เอง พระองค์ทรงเอง คราวนี้โดนพระองค์เข้าบ้าง เอกทา ธมฺมราชาปิ
 เคลฺยฺเยนาภิปิพฺปิโต ครั้งหนึ่ง พระธรรมราชา ธมฺมราชาปิ แม้พระธรรมราชาคือ
 พระพุทธเจ้า ผู้เป็นเจ้าของพระธรรมเอง ปี อันนั้นไม่ แม้ แปลเป็น เอง เสีย ครั้ง
 หนึ่งพระธรรมราชาเอง อันอาพาธเข้าบีบคั้นแล้ว เคลฺยฺเยนาภิปิพฺปิโต จุนฺทตฺตเถเรน
 ตณฺณเวย ภาณเปตฺวาน ทรงรับสั่งให้พระจุนทเถระแสดงโพชฌงค์ ๗ ประการนั้น ด้วย
 ความยินดี สมฺโมทิตฺวา จ อาพาธา ทรงบันเทิงพระทัยในโพชฌงค์ที่พระจุนทเถระ
 แสดงถวายนั้น อาพาธหายไปโดยฉับพลันด้วยฐานะอันสมควร ด้วยความสัตย์อันนี้
 ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ท่านทุกเมื่อ นี่พระองค์เองอาพาธ พระจุนทเถระแสดงสัมโพชฌงค์
 ธรรมก็หายอีกเหมือนกัน

ในท้ายพระสูตรนี้ว่า ปหิณา เต จ อาพาธา เต จ อาพาธา อาพาธทั้งหลาย
 เหล่านั้น ตมฺหา วุฏฺฐาสฺสิ จาณิสฺส มคฺคาหตฺทิกเลสา ว ปตฺตนาหุปตฺติธมฺมตํ อาพาธ
 ทั้งหลายเหล่านั้นถึงซึ่งความดับไป ดุจกิเลสอันมรรคกำจัดไปตั้งนั้น ไม่เกิดขึ้นได้ นี่
 ด้วยความสัตย์จริงอันนี้ ด้วยความกล่าวสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดิ์จึงบังเกิดมีแก่ท่านทุก
 เมื่อ นี่ความจริงเป็นดังนี้

ถ้าเรารู้จักพุทธศาสนาดังนี้ เราจะต้องปฏิบัติให้ถูกหลักฐานความจริงของพระพุทธศาสนา พระอังกุลิมาเถระเจ้า ท่านเป็นอริยบุคคล ในพระพุทธศาสนา เป็นขีณาสพแล้ว ท่านใช้ความสัตย์จริงของท่านขึ้นอธิษฐาน บันดาลให้หญิงคลอดบุตรไม่ออก ให้ออกได้ตามความปรารถนา ส่วนโพชฌงค์ทั้ง ๗ ประการ พระบรมศาสดาจารย์ทรงแสดงให้ พระโมคคัลลานะ พระกัสสป กำลังอาพาธอยู่ก็หายโดยจับปล้น แล้วส่วนพระองค์ท่านละ อาพาธขึ้น ทรงรับสั่งให้พระจุนทเถระแสดงโพชฌงค์นั้น อาพาธของพระองค์ก็หาย โดยฐานะอันสมควรทีเดียว นี่หลักอันนี้โพชฌงค์ เป็นตัวสำคัญ ประเสริฐเลิศกว่าโอสถใด ๆ ในสากลโลกทั้งนั้น เหตุนี้ ท่านผู้มีปัญญาเมื่อได้สดับมาในโพชฌังคปริตรนี้ จงมนสิการกำหนดไว้ในใจของตนทุกถ้วนหน้า

ที่ได้ชี้แจงแสดงมา ตามวาระพระบาลี คลีความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา เอเตน สจฺจวชฺเชน ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติ ตั้งแต่ต้นจนจบอันนี้ ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแต่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถา โดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

